

Andreas Dolleris

Af Kristian Skammelsen, Hurup

Rundt om i Danmark står der en masse mindesten over berømte danskere, H. C. Andersen, Hans Tavsens, Chr. D. 4. og mange andre.

Men hvem kan forestille sig, at en mand der er født i Skyum har fået sin mindesten. Det er ikke desto mindre tilfældet.

På Møllebakken syd for Vejle står en bastant sten over Andreas Dolleris med indhugget relief og ordene: Bogens tjener, ordets vogter, hverdagslivets skjald, stemt til sang af fjord og skove - og af Dybbøls fald.

Men lad os begynde ved begyndelsen. Hans oldefar var fra Sydtyskland og er sandsynligvis kommet til Danmark sammen med sine forældre blandt de såkaldte kartoffeltyskere omkring 1760, men som voksen slår han sig ned i Thisted som skorstensfejer, bliver gift og får fem børn. En af dem er Georg Andreas (kaldet Jørgen), som får et husmandssted og klarer sig ret godt. En af hans mange børn bliver født i Gjersbøl og får navnet Anders Jørgensen Dolleris. Han blev gift med Karen Nielsdatter fra Hørdum og sammen får parret flere børn, men vi nøjes med at beskæftige os med den ældste: Andreas.

I Skyum kirkebog kan vi læse følgende for d. 17. okt. 1850 i rubrikken fødte drengebørn: Jørgen Andreas Andersen, (senere er Andersen streget over og erstattet af Dolleris efter kongelig Bevilling). Som forældre til barnet er indskrevet: Fraværende militair fra Snedsted Anders Jensen Jørgensen (her er der også navneforandring til Dolleris) Det vil sige at faderen på det tidspunkt har været soldat og deltaget i krigen 1848-50. Krigen var ganske vist afsluttet, men der skulle jo stadig holdes en garnison i området, så faderen var altså ikke kommet hjem til begivenheden og han nævnes heller ikke ved dåben d. 17. november. Mode-

ren Karen Nielsdatter har de sidste par måneder opholdt sig hos Jens Christensen i Skyum (sandsynligvis hos noget familie).

Da faderen kommer hjem tjener han til familiens ophold som skomager, men står opført som boelsmand, hvilket vil sige at han nok har haft et mindre jordlod og en ko eller nogle får.

Allerede da drengen er to år flytter familien til Skjoldborg, hvor de købte en lignende ejendom.

Læsebogen hvorfra han lærte at stave og kende bogstaverne var Luthers lille katekismus og Birchs bibelhistorie, så han var vel forberedt da han begyndte i skolen 1858 hos lærer Fredskild, og han klarer sig ganske godt i skolen. Allerede som 11 årig kommer han ud at tjene som hyrdedreng og herefter bliver skolegangen meget sporadisk. Han fortæller selv, at efter syv års skolegang havde han nok forsømt de to år.

Igennem hele skoletiden går han med en drøm om at komme til at studere og blive student og senere præst, det blev dog aldrig til mere end drømme. Efter konfirmationen måtte han igen ud at tjene, indtil han i 1866 kom på Galtrup højskole, hvor hans fætter A. K. Poulsen Dal var forstander. Andreas var ganske vist alt for ung i forhold til de øvrige elever, men var så moden at det ikke gav problemer af nogen art.

Spørgsmålet om hvad han skal være står stadig åbent. Han får flere gode tilbud om lærepladser ved forskellige fag, men han har ikke lyst til at blive håndværker og han tager igen plads som karl, men så dukker fætteren Poulsen Dal op igen og siger at han kan komme i boghandlerlære i Nykøbing. Det var ganske vist ikke det han havde drømt om, men vist mest af hensyn til fætteren, der havde gjort så meget for ham, sagde han ja. Barndomstidens lykkelige dage er forbi. Første kapitel af livets historie er sluttet, ingen ved hvad der vil følge efter.

Således slutter Andreas Dolleris sin barndoms-historie.

Nej det var ikke det han havde drømt om, men da først han var kommet ind i faget, bliver han virkelig interesseret. Med andre ord Andreas er kommet på sin rette hylde.

Læretiden blev en streng tid for ham, han var i modenhed langt foran sine jævnaldrende, og derfor havde han svært ved at finde ligesindede venner. Fritid var der ikke meget af, boghandelen havde åben alle ugens hverdage fra tidlig morgen til sen aften.

At han har et følsomt sind kan læses ud af hans dagbøger, hvori han skriver i 1870: Jeg har tre gode, dejlige venner. Tre som besøger mig daglig. Den første bringer stilhedens melodier ind i min sjæl, den anden bringer Hjertets varme og begejstringens ild og den tredje fylder mig med håbets og fantasiens gyldne drømme, men også med længselens vemod. Det er ensomheden, poesien og kærligheden.

Efter fem lange læreår er han udlært, men ikke alene i at lange bøger over disken. Boghandlerfaget indebar også dengang, at man skulle beskæftige sig med udgivelse og indbinding af bøger, samt i et vist omfang også i trykning af bøger.

Det viser sig vanskeligt at få en ny stilling så han bliver i Nykøbing endnu halvandet år, men får så en stilling i Eibes boglade i København og her kommer han i forbindelse med en del af datidens digtere, f.eks. H. V. Kålund (kendt for: På det jævne, på det jævne), Chr Richardt (kendt for bl.a.: Altid frejdig). Eibes boglade drev en omfattende forlagsvirksomhed, og her kom håbefulde poeter og forfattere med deres mere eller mindre vellykkede skrivelser, i håb om at få det udgivet, men også ældre veletablerede digtere havde deres gang der og derved kom Dolleris til at kende dem personligt, og knyttede venskabsbånd med flere af dem, f.eks. den meget ældre Ludvig Bødtcher, som han kom til at beundre og betragte som ideal og rådgiver. Senere blev han gift med hans broderdatter Anna Bødtcher.

Dolleris var hos Eibe i en halv snes år og blev en betroet medarbejder, de sidste fire år var han kasserer i forretningen.

Han var kendt, som det vi i dag nærmest vil kalde arbejdsnarkoman, men var alligevel meget imod at være bundet af strenge regler, hvilket kommer til udtryk da han under sin militærtjeneste tilsyneladende uden indhentet tilladelse går til sin ven og velynder ovennævnte Ludvig Bødtchers begravelse og straffes med tre dages arrest.

Dolleris har helt fra barnsben og tidligste ungdomsår skrevet lejlighedssange og mens han var karl på landet, supplerede han den sparsomme løn ved at skrive ligvers, små poetiske vers som beskrev den afdødes dyder, og som blev ophængt i kirken og eller i hjemmet.

Senere skrev han lejlighedssange til større møder og forsamlinger, men det var først i 1879 at han fik sin første digtsamling: Stemninger og strofer udgivet. Den næste kom ti år senere, »Pløjetid«, men så går det stærkt, hvert andet eller hvert tredje år indtil 1910 kommer der en ny udgave, hvoraf flere findes i de større biblioteker og kan lånes hjem.

Han blev det virksomme menneskes digter, og sandt er det, at han altid lovpriser arbejdet og foragter lathed, samtidig mindes han sit barndomshjem og barndomsegn og beskriver det i kærlige vendinger, mens han lige så hadefuldt skriver om den uafvendelige død, som han frygter og betragter som sin værste fjende.

Senere da han kommer til Vejle bliver han stærkt optaget af den sønderjyske sag, som hele landet er optaget af efter tabet af Sønderjylland i 1864.

Han har også skrevet en række levnedsskrivelser af kendte forfattere og poeter: Carl Bagger, Carl Markman, Pauline Worm og Michael Rosing (Kendt for: »Jeg har båret lærkens vinger«).

Derudover har han skrevet bøger om boghandlerne i Danmark, bl. a. et firebindsværk med titlen »Danmarks boghandlere«, hvor han skildrer ikke mindre end 1327 personer.

Alt hvad han skrev er nøjagtig indtil mindste detalje, han skyede ingen anstrengelse for at skaffe sig fuldstændig nøjagtige oplysninger og han læste korrektur på bøgerne ikke mindre end fire gange.

På sin 33 års fødselsdag i 1883 åbnede han

sin boghandel i Vejle. Som forretningsmand var han ikke det store lys, han fulgte ikke med i tidens forretningsmæssige nyskabelser, men han fik alligevel en ganske god forretning ud af det, nok mest takket være, at han var eminent dygtig til at fremskaffe den litteratur, især faglitteratur, som kunden ønskede. Hans hukommelse var enestående, så han uden videre kunne hjælpe enhver ved at sige om det og det emne havde den eller den skrevet i den og den bog, og derved kunne kunden kun være tilfreds og komme igen.

Han var en sand bogelsker og han skriver et sted at hvis ikke man virkelig elsker litteraturen, bliver man aldrig rigtig boghandler, kun bogkræmmer.

En af hans store interesser var digteren Johs. Ewald. kendt for: »Kong Christian« og »Udru-st dig helt fra Golgatha«. Han havde i sit hjem en stue som var fyldt med ting og sager som havde tilhørt eller havde tilknytning til Ewald, og samlingen gik under betegnelsen »Ewaldiana«.

Samlingen har været vist offentlig ved flere lejligheder, men er nu opbevaret i Rahbeks hus »Bakkehuset«.

Dolleris tog ikke direkte del i det offentlige liv, men som den gode grundtvigianer han var gjorde han et stort arbejde i »Vejle højskolehjem« hvor han sørgede for at de kendteste af de kendte folk kom til at tale og holde foredrag, f.eks. kan nævnes at han formåede at få Bjørnstjerne Bjørnson til at tale i Vejle.

Også i boghandlerforeningen blev han en kendt person og var i dens bestyrelse i mange år, og blev i 1908 udnævnt til æresmedlem.

Som delegeret for denne forening var han flere gange i udlandet, og besøgte bl. a. Bjørnstjerne Bjørnson i hans hjem, engang han var i Oslo.

Iøvrigt var han flere gange i Italien, som han nærede stor beundring for. Han skriver et sted at da storken hentede ham i Egypten, tabte den ham i Rom, og ganske vist kom han videre til Danmark, men der blev lidt tilbage af ham dernede.

Det var ikke ofte at Dolleris optrådte personligt for offentligheden, men inden for litterære

kredse blev han en skattet foredragsholder, der havde ordet i sin magt, og kunne betage sine tilhørere med livfulde og dækkende beskrivelser af tidens store digtere.

Ved boghandlerforeningens arrangementer var det sjældent at han uopfordret tog ordet, men skete det, var det altid vægtige og velunderbyggede argumenter han lagde frem.

Som nævnt blev han i 1886 gift med Anna Bødtcher, der kom fra en familie som var kendt i vide kredse indenfor kunsten, og hun var selv udøvende kunstner, idet hun var en anerkendt koncertsangerinde.

I ægteskabet fødtes en søn: Ludvig Adolph Bødtcher Dolleris, som også var musikalsk begavet og blev en kendt komponist.

Hjemmet var Andreas Dolleris' s faste borg, og familielivet omfattede han med stor kærlighed. Nogle af hans bedste digte er rettet netop til »mine to«, hustruen og sønnen.

Dolleris var kendt langt uden for Vejle og egne kredse, og han blev som 70-årig udnævnt til dannebrogsmænd.

Dolleris havde hele livet haft et godt helbred, men blev på det sidste angrebet af en kræftsygdom og døde d. 27. august 1925. Han ligger begravet på Vejle nordre kirkegård.

I sandhed en søn som Skyum kan være stolt af.

Lad os slutte historien om Andreas Dolleris med en mærkelig krølle: I alle de tilgængelige kilder er hans fødselsdag opgivet til d. 16. oktober, ja det står endda hugget ind i mindestenen på Møllebakken ved Vejle, men - i Skyum kirkebog, som jo skulle være fuld korrekt, står han indskrevet under 17.oktober!!

År 2000 er altså 150 år siden han blev født og 75 år siden at han døde, og det er vel nok værd at mindes.

Kilder: Viggo Madsen »Andreas Dolleris, et liv i arbejde«.

Axel Rude »Billeder fra det gamle Vejle«.

Ugeavisen Vejleposten 12.febr 1995.

Thisted Amts Tidende 15.okt. 1957.

Med tak til Vejle byhistoriske arkiv for stor hjælpsomhed.

Syd for Vejle på Koldingbakke står en minde-
sten over en digter som er født i Skyum.
Navnet er Andreas Dolleris, søn af skomager
Anders Jørgensen Dolleris, som boede i Sky-
um. Han blev født 16. okt 1850.

Han har skrevet flere bøger om Danmarks
boghandlere, og blev som erkendtlighe-
d udnævnt til æresmedlem af boghandlerforenin-
gen.

Først og sidst var han dog arbejdernes og
grænselandets digter. Som arbejderdigter blev
han en stor beundrer af husmandsdigteren
Johan Skjoldborg, og een af hans digte beskri-
ver ham.

*Der ligger bag det øde kær
en hytte lav bag piletræer
der knap for vestenvinde lær
og frygtsom bøjer ryggen
der ligger hundred fjern og nær
med folk der bor i skyggen.*

*De kender kun til solens skin
som helvedbrand på hals og kind
og ej som helse for et sind
som sorg og slid har såret
de har i deres hytter ind
kun øde lemmer båret.*

*Til dem du kom som fremmed gæst
men aldrig på den høje hest
og talte som du kunde bedst
om blide fremtidsdage
du haged om den stakkels rest
af mod der var tilbage.*

*Du tændte i et øjenpar
hvis rande kun var ar på ar
et blus hvis spæde lue skar
en flænge dyb i mørket;
der blev de da en stridsmand var
og alt hvad han fik ørket.*

*Du samlede dem der mest har slidt
de folk fra hede, kær og klit
som sult og onde kår har bidt
og kun en hund har slikket.
Dem lærte du at tænke frit
og frygtløst løfte blikket.*

*Du ledte lys bag ruden ind
og blink i øjet, blus på kind
til grode for et fattigt sind
der før forgik i møje
du retted trods der tit gik blind
mod Gyldholms rustne fløje*

*Du løfted deres sind i sang
mod vårens fryd i eng og vang.
Om lærken der i skyen hang.
Og rugens grønne blade.
Om solens gyldne undergang.
Og blink i blankslidt spæde.*

*Du samlede den spredte hær
Afmuldets mænd fra klit og kær
Og varsled deres dag er nær
når ingen af dem svigter
For det fik fattigmand dig kær
du udmarksfolkets digter.*

Andreas Dolleris var også Sønderjyllands
digter. Den daværende Kongeågrænse lå nær
hans bopæl i Vejle og det inspirerede ham til
adskillige digte om det tabte land og håbet om,
at det en dag kom tilbage til Danmark, hvad
han da også til sin usigelige glæde fik lov at
opleve inden sin død i 1925.

00.4

Dolleris, Andreas: Den danske Provinsboghan-
dels Historie fra omtrent 1800 til 1915. –
Milo, 1916

99.4 Worm, Pauline

Dolleris, Andreas: Pauline Worm: en dansk
forfatterindes Livsførelse. – Gyldendal, 1921

99.4 Rosing Michael

Dolleris, Andreas: Michael Rosing : en dansk
digters livsførelse . – Gyldendal, 1923

99.304

Dolleris, Andreas: Danmarks Boghandlere: en
personalhistorisk Håndbog. – 1906

99.4 Bagger, Carl

Dolleris, Andreas

Carl Bagger: en biografisk skildring af digteren og hans hustru . – Milo, 1907 .- 144 sider: ill. beh: 3 – 51 – 80 (0 752 962 7)

Dolleris, Andreas

Arbejdets ære: nye Digte. – Eibe, 1892. – 144 sider (0 429 634 6 beh: 51

Dolleris, Andreas

Hjemstavnen: Digte . – Gyldendal, 1919. – 110 sider: ill. (0 429 631 1) beh: 27- 51

Dolleris , Andreas

Johannes Ewald: en historisk Digtning/med illustrationer af danske Kunstnere. – Gyldendal, 1900.- 112 sider : ill. (0 429 631 1 beh. 27-51

Dolleris , Andreas

Ploven og Leen: udvalgte Digte (1879-1903) / med tegninger af Svend Rønne. – Gyldendal, 1904 .- 272 sider : ill. (0 429 630 3) beh: 51

Dolleris Andreas

Pløjetid: Digte og Sange. – Eibe, 1889 .- 148 sider (o 429 628 1) beh. 51

Dolleris, Andreas

Stemninger og Strofer: Digte.- Eibe, 1879 .- 128 sider (0 429 627 3) beh. 51

Erindringer om mine bedsteforældre

Af Svend Krogsgaard, Højbjerg

Mine bedsteforældre var: Jens Peter Nielsen født i Ginnerup d. 4. august 1848 og døbt i Heltborg kirke den 14. august 1848 og død i Bedsted i 1932 . Han var søn af husmand Niels Jensen og Hustru Johanne Pedersdatter. Den 31. marts 1885 blev han viet i Ydby kirke til Karen Marie Nielsen født den 15. september 1860 og døbt i Vestervig kirke. Hun var datter af husmand Niels Laustsen og hustru Inger Christine Hansdatter i Røjkjær. Hun døde i Bedsted den 23. december 1947.

Bedstefar var en stout, rank bondetype, måske noget stædig af natur, medens bedstemor var den altid hjælpsomme, blide type, der interesserede sig meget for, hvad der skete. Hun var uden tvivl en kone, der kunne overkomme meget.

Bedstefar havde været gift engang før og hav-

de 2 børn af første ægteskab. Sammen fik mine bedsteforældre 9 børn, så det var ialt 11 børn, der voksede op på en lille landejendom på Flarup Hede.

Bedstemor har fortalt, hvordan hun hjalp ved forskellige fester og hvor hendes fine spi-

I nogle år kørte bedstefar mælkevogn - antagelig til Gettrup Mejeri.